

TALABALARNING FAOLLIGINI OSHIRISH UCHUN MAHALLIY VA GLOBAL TARIXNI BIRLASHTIRISH

**Kurbonova Go'zal
Saydaxmatovna**

*Renessans Ta'lim Universiteti ijtimoiy-siyosiy
fanlar kafedrası v.b dotsent*

Annotatsiya

Ushbu maqolada talabalarning tarix faniga bo'lgan faolligini oshirish maqsadida mahalliy va global tarixni birlashtirish metodikasi tahlil qilinadi. Maqolada interaktiv darslar, loyiha asosida o'qitish, taqqoslash va integratsiyalashgan yondashuvlar kabi zamonaviy pedagogik strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, talabalarning tanqidiy fikrlash, tarixiy manbalarni tahlil qilish va madaniy tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirishga oid amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar:

Mahalliy tarix, global tarix, faollik, interaktiv dars, loyiha asosida o'qitish, integratsiya

Kirish

Tarix fanini o'qitish jarayonida talabalarning faolligi va qiziqishini oshirish zamonaviy pedagogikaning asosiy masalalaridan biridir. Ko'plab o'quvchilar tarixni faqat eslab qolish faniga aylantiradi, natijada ular voqealarni chuqur tushunmaydi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantira olmaydi. Shu bois tarixni o'qitishda mahalliy va global tarixni birlashtirish usuli muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahalliy tarix o'quvchilarga o'z hududi, urf-odatları, madaniy merosi va tarixiy shaxslar bilan tanishish imkonini beradi. Bu esa identifikatsiya va milliy ongni shakllantiradi. Global tarix esa dunyo miqyosidagi voqealar, sivilizatsiyalararo aloqalar, urushlar, iqtisodiy va siyosiy jarayonlarni o'rganishga yordam beradi. Mahalliy va global tarixni birlashtirish talabalarga dunyoqarashni kengaytiradi, voqealarni kontekstda tushunishga yordam beradi va faollikni oshiradi.

Maqola zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interaktiv metodlar va integratsiyalashgan darslar orqali talabalarning tarixga bo'lgan qiziqishini qanday oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Asosiy qism

Mahalliy va global tarixni birlashtirish, odatda, o'quvchilarga voqealarni kontekstda tushuntirishni o'z ichiga oladi. Masalan, Toshkent shahrining tarixi bilan bog'liq ma'lumotlar o'rgatilayotganda, bu davrda Butun dunyoda yuz bergan siyosiy yoki iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'lash mumkin. Shu tarzda talaba nafaqat mahalliy voqealarni, balki ularning global kontekstini ham tushunadi.

O'zbekistonning XIX asrdagi iqtisodiy rivojlanishi misolida, mahalliy shaharlar va qishloqlarni rivojlantirish jarayonini global savdo yo'llari va Rossiya imperiyasining siyosiy ta'siri bilan bog'lash mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga undaydi, ular voqealarning sabab va oqibatlarini o'rganadi.

Loyiha asosida o'qitish talabalarning faolligini oshirishning samarali usullaridan biridir. Masalan, talabalarga "Mahalliy voqealar va global jarayonlar: Taqqoslash loyihasi" mavzusida guruh ishlari berilishi mumkin. Har bir guruh o'z hududi tarixini global voqealar bilan taqqoslab, taqdimot yoki poster tayyorlaydi.

Amaliy misol sifatida, Samarqand shahrining savdo yo'llari va buyuk Ipak yo'li orqali boshqa davlatlar bilan aloqalari o'rganiladi. Talabalar bu jarayonni o'rganib, o'z hududlaridagi voqealarni dunyo tarixi bilan bog'laydi. Shu tarzda ular o'z tadqiqotlarini yaratadi va natijalarni sinfda taqdim qiladi, bu esa faollik va ishtiyoqni oshiradi.

Interaktiv dars metodlari talabalarning faolligini oshiradi va ularni dars jarayoniga faol jalb qiladi. Misol uchun:

- **Rol o'yinlari:** Talabalar tarixiy shaxslar rolini bajarib, voqealarni qayta yaratadilar. Masalan, Buyuk Ipak yo'li davridagi savdogarlar rolini bajarib, ular o'zaro savdo munosabatlarini muhokama qiladi.

- **Tarixiy munozaralar:** Talabalar turli fikrlarni taqdim etib, voqealar sabablarini va natijalarini tahlil qiladi. Masalan, Jahon urushining mahalliy ta'siri mavzusida munozara.

- **Interaktiv taqdimotlar:** Multimedia vositalari, xaritalar va videolar yordamida darslar boyitiladi.

Mahalliy va global tarixni birlashtirish orqali talabalar manbalarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, Toshkent shahridagi arxiv hujjatlari bilan 1917–1920 yillardagi global siyosiy o'zgarishlarni bog'lash orqali talabalar voqealarni tahlil qiladi va o'z xulosalarini yaratadi.

Talabalar voqealarni sabab-oqibat munosabatida o'rganadi, o'z fikrlarini dalillarga asoslab ifodalaydi va shaxsiy qarashlar bilan boyitadi. Bu yondashuv nafaqat tarixiy bilimlarni oshiradi, balki tanqidiy tafakkur va ilmiy izlanish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Mahalliy va global tarixni birlashtirish orqali talabalar madaniy tafakkur va global ongini rivojlantiradi. Masalan, Buxoro amirligi va uning mintaqadagi savdo aloqalari orqali dunyo madaniyati bilan bog'liqlik ko'rsatish mumkin. Talabalar boshqa mamlakatlar bilan o'zaro aloqalarni o'rganib, madaniyatlararo tushunishni oshiradi.

Interfaol metodlar yordamida talabalar o'z fikrini ochiq ifodalaydi, guruh ishlarida hamkorlik qiladi va global tarixiy jarayonlarni kontekstda tushunadi.

Talabalarning faolligini oshirishda baholash tizimi ham muhim rol o'ynaydi. Oddiy testlar o'rniga loyiha ishlari, portfoliolar, taqdimotlar va guruh baholashlaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Masalan, talaba "Buyuk Ipak yo'li va mahalliy savdo aloqalari" loyihasini tayyorlab, o'z tadqiqot natijalarini sinfga taqdim qiladi. O'qituvchi baholash mezonlarini belgilab, nafaqat faktlarni, balki tahlil, mantiqiy izoh va yaratuvchanlikni ham hisobga oladi.

Mahalliy va global tarixni birlashtirishda o'qituvchilar quyidagi qiyinchiliklarga duch keladi:

- Katta sinflarda individual yondashuvni ta'minlash qiyinligi.
- Resurs va materiallarning yetishmasligi.
- Standartlashtirilgan testlar talabining talabalarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini cheklashi.

Ushbu qiyinchiliklarni yengish uchun o'qituvchilar interaktiv metodlarni asta-sekin joriy etishi, onlayn resurslar va arxiv materiallaridan foydalanishi, va loyiha hamda guruh ishlarini baholash tizimini yaratishi mumkin.

Xulosa

Mahalliy va global tarixni birlashtirish talabalarning faolligini oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv talabalarga voqealarni kontekstda tushunish, tanqidiy fikrlash, madaniy va interfaol ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Loyiha asosida o'qitish, interaktiv darslar, rol o'yinlari va manbalarni tahlil qilish orqali talabalar tarixiy bilimlarni nafaqat eslab qoladi, balki chuqur tushunadi va yaratadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali tarix darsi nafaqat ma'lumot uzatish vositasi, balki talabalarning ijodiy fikrlash va dunyoqarashini rivojlantiruvchi platformaga aylanadi. Shu sababli o'qituvchilar mahalliy va global tarixni integratsiyalashgan tarzda o'qitish metodlarini muntazam qo'llashlari tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Seixas, P., & Morton, T. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Nelson Education, 2013.
2. Bain, R. B. *Into the Breach: Using Research and Theory to Shape History Instruction*. Harvard Education Press, 2005.
3. Levstik, L. S., & Barton, K. C. *Doing History: Investigating with Children in Elementary and Middle Schools*. Routledge, 2015.
4. Wineburg, S. *Historical Thinking and Other Unnatural Acts*. Temple University Press, 2001.
5. VanSledright, B. A. *Narratives of Nation-State, Historical Knowledge, and School History Education*. Routledge, 2008.
6. National Council for the Social Studies. *College, Career, and Civic Life (C3) Framework for Social Studies State Standards*. NCSS, 2013.
7. Barton, K. C., & Levstik, L. S. *Teaching History for the Common Good*. Lawrence Erlbaum Associates, 2004.